

Foundations and elements of the curriculum in Waldorf schools in Germany

Hossein ghasempour moghaddam

Assistant Professor, Institute of Educational research,
Organization of research and educational planning, Tehran,
Iran

Abstract

The purpose of research is to study the educational philosophy of the school curriculum, recommendations for curriculum planners and administrators of educational institutions Iran. Descriptive research methodology and data collection documents the Munich University Library and Internet sites related to the topic of research is available to the researcher. Based on the educational philosophy of this school is due to individual differences, cannot be taught all the same. Children must be accompanied by practical training and experience to learn the basics of a seasoned act. For this purpose it is necessary to consider the child's upbringing consolidated body and spirit. The four major components of the Waldorf school curriculum aims, content, method and assessment used are free and creative way. Children should learn their subjects willingly choose to teachers to teach students. Learning material, everything is open and it is work and play. Students learn to get intrinsic and the person does not remember anything. Most of the students who compete together and learn together and learn to work together. Teachers in these schools are helpers and advisors, and all the efforts that the students experience real life and adult.

Keywords: curriculum, Program Foundations, Program Elements, Waldorf School, Rudolf Steiner

مبانی و عناصر برنامه درسی مدارس والدورف آلمان

حسین قاسم‌پور مقدم*

استادیار پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی
آموزشی، تهران، ایران

چکیده

هدف محقق بررسی فلسفه آموزشی برنامه درسی مدارس والدورف است تا از این طریق، توصیه‌هایی برای برنامه‌ریزان درسی ایران ارائه شود. روش تحقیق توصیفی و ابزار جمع‌آوری داده‌ها اسنادی است که در کتابخانه دانشگاه مونیخ، مدرسه والدورف مونیخ و سایت‌های اینترنتی مرتبط در دسترس بوده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که برنامه درسی مدارس والدورف از چهار مؤلفه هدف، محتوا، روش و ارزشیابی به روشی خلاق و آزاد بهره گرفته است. بر اساس فلسفه آموزشی این مدارس به دلیل تفاوت‌های فردی، نمی‌توان همه را یکسان آموزش داد. آموزش باید همراه با عمل و تجربه باشد. کودکان باید مطالب آموختنی را با رغبت انتخاب کنند تا معلمان آنها را به دانش‌آموزان بیاموزند. برای یادگیری مطالب درسی، همه چیز در فضای باز و به شکل کار و بازی ارائه می‌شود. دانش‌آموزان مطالب را برای اخذ نمره یاد نمی‌گیرند. معلمان این مدارس، راهنما و مشاور کودکان هستند و تمام تلاششان بر این است که دانش‌آموزان، زندگی واقعی و بزرگسالی را تجربه کنند.

واژه‌های کلیدی: برنامه درسی، رادولف اشتاینر، عناصر برنامه، مبانی برنامه، مدرسه والدورف

مقدمه

رادولف اشتاینر (Rudolf Steiner) در سال ۱۸۶۱ در یک منطقه روستایی در اتریش به دنیا آمد. کودکی‌اش در یک منطقه بیلاقی سپری شد؛ جایی که پدرش رئیس ایستگاه قطار بود. در هشت‌سالگی به خوبی احساس می‌کرد که چیزها مفهومی فراتر از آنچه نشان می‌دهند، دارند. او در درونش به دنیای روحانی باور داشت و در ذهن خود در پی توجیهاتی برای این باور خود می‌گشت. پدر رادولف، نیرو و شوق یادگیری را در پسر جوانش دید و او را به مدرسه رئال شوله وین (Realschule in Vienna) و سپس به دانشگاه فنی وین فرستاد. در دانشگاه، اشتاینر (Steiner) جوان با کوشش برای به دست آوردن بورسیه و آموزش به کودکان، زندگی خود را تأمین می‌کرد. خواندن بسیار و آموزش موضوع‌های گوناگونی که فراتر از دایره درس‌های دانشگاه بودند، اشتاینر (Steiner) را درباره مفهوم "خود" به اندیشه فرو می‌برد. او به خوبی آگاه بود که تجربه انسان از "خودش"، تجربه‌ای از دنیای روحانی است. رادولف در فعالیت‌های اجتماعی گوناگون از هنر و علم گرفته تا سیاست، دستی داشت و درباره فلسفه بسیار مطالعه می‌کرد (Jeffrey's, 2005). رادولف اشتاینر (Rudolf Steiner) که مدام سیستم آموزشی دولتی را مورد انتقاد قرار می‌داد، بر قرار دادن انسان در نقطه مرکزی آموزش تأکید بسیار داشت. بر این اساس او را مبتکر آنتروپوزوفی (Anthroposophy) یعنی قرار دادن انسان در نقطه مرکزی آموزش می‌دانند. در یکی از سخنرانی‌هایش برای کارگران کارخانه سیگارسازی والدورف (Waldorf)، رئیس کارخانه چنان شیفته طرز فکر و روش آموزشی رادولف اشتاینر شد که به او پیشنهاد تأسیس یک مدرسه با سیستم آموزشی آزاد برای فرزندان کارگران کارخانه را داد. بدین ترتیب بود که در سال ۱۹۱۹ اولین مدرسه والدورف در اشتوتگارد (Stuttgart) آلمان تأسیس شد. مدرسه‌ای که در واقع بعدها الگوی سایر مدارس والدورف در سراسر دنیا شد و به همین دلیل هم والدورف (Waldorf) نامیده شد. در این مدرسه

رادولف اشتاینر مسئولیت آموزش و راهنمایی معلمان را به عهده داشت و این کار را تا زمان مرگش ادامه داد. هووارد (Howard) در پژوهشی با عنوان "ملزومات آموزش و پرورش کودکان مدرسه والدورف" می‌نویسد: والدورف برخی ملزومات مدرسه خود را درباره کودکان عبارت می‌داند از عشق و محبت، محیطی سرشار از تجارب و حواس، تجارب خلاقانه و هنرمندانه، تقلید از فعالیت‌های معنادار بزرگسالان، بازی‌های تخیلی و آزاد، مراقبت از استعدادها و کودکان، قدردانی و احترام (2012).

هنگامی از توان علمی اشتاینر قدردانی شد که از او خواستند نوشته‌های گوته (Goethe) درباره طبیعت را ویرایش کند. او در گوته نگاهی روحانی به طبیعت را یافت. اشتاینر توانست درکی تازه از کار علمی گوته درباره طبیعت ارائه کند؛ بنابراین اشتاینر این نیاز را با انتشار دیباچه‌ای بر این نوشته‌ها به نام "تئوری دانش با اشاره به جهان از دیدگاه گوته" پاسخ داد. دیباچه‌هایی که اشتاینر بر روی نوشته‌های علمی گوته نوشت، در کتاب "گوته دانشمند" چاپ شدند (Elizabeth, Daniels and Carmen, Gamper, 2012). با گذشت زمان، اندیشه اشتاینر درباره فلسفه مورد نظرش، به بلوغ رسید. در سال ۱۸۸۸، او با ادوارد ون هارتمن (Eduard von Hartmann) آشنا شد. این آشنایی به یک دوره مکاتبات طولانی انجامید. هارتمن، فیلسوفی بود با این باور بدبینانه که با اندیشیدن نمی‌توان به واقعیت پی برد و همیشه باید در وهم و خیال دست‌وپا زد. اشتاینر می‌دانست که چگونه می‌توان این موانع را پشت سر گذاشت. او در اندیشه دانش نماند و از درک و دریافت خود درباره دانش، از درک اخلاق بهره برد تا به موضوع آزادی انسان بپردازد. او می‌خواست نشان دهد که اخلاق می‌تواند بدون قوانین تحمیلی سفت‌وسخت کنترلی، پایه‌های محکمی داشته باشد. در این زمان بود که اشتاینر با وظیفه دشوار معرفی دیدگاه خود به جهان روبه‌رو شد. مشاهدات او از وجود روحانی، از دقتی علمی برخوردار بود و از طرفی دیگر

۶۰۰ مدرسه در آلمان تأسیس شده است، پژوهشگر قصد دارد تا به بررسی فلسفه آموزشی برنامه درسی این مدارس بپردازد تا از طریق این مطالعه، توصیه‌هایی برای متولیان مراکز آموزشی و برنامه‌ریزان درسی ارائه کند. برای رسیدن به این هدف، لازم است به پرسش‌های زیر پاسخ مناسبی داده شود:

مبانی و اصول فلسفه آموزشی برنامه درسی مدارس والدورف چیست؟ برنامه درسی مدارس والدورف از چه عناصری تشکیل می‌شود؟ معلمان مدرسه والدورف چه ویژگی‌هایی دارند؟

روش پژوهش

تحقیق توصیفی شامل مجموعه روش‌هایی است که هدف آنها توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است. اجرای تحقیق توصیفی می‌تواند شناخت بیشتر شرایط موجود یا یاری رساندن به فرآیند تصمیم‌گیری باشد (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۹۴). در تحقیق حاضر از روش تحقیق توصیفی از نوع تحلیل محتوای کیفی استفاده شده است. روش تحقیق تحلیل محتوای کیفی متوجه هرگونه تلاش به‌منظور تقلیل دادن و معنا بخشیدن به داده‌های کیفی است تا مفاهیم و معانی اساسی شناسایی و طبقه‌بندی شوند (Bray, 2010). اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از طریق مراجعه به اسناد و مدارک کتابخانه‌ای، گزارش‌های پژوهشی و جستجو در شبکه‌های جهانی اینترنت مورد بررسی و جمع‌آوری شده است. علت اصلی انتخاب برنامه درسی والدورف، بااهمیت بودن این برنامه در مدارس آلمان و جهان، دسترسی آسان به منابع دست اول و حضور محقق در کشور مورد مطالعه در زمان انجام این تحقیق بوده است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها اسناد و مدارکی است که در کتابخانه دانشگاه مونیخ، مدرسه والدورف شهر مونیخ و سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع تحقیق در دسترس محقق بوده است. برای نمونه‌گیری نیز از روش هدفمند استفاده شده است؛ یعنی منابع به‌صورت تفکیکی و به‌گونه‌ای انتخاب شده که پاسخگوی پرسش‌های پژوهش باشد. در مرحله کدگذاری

تجربه او از درستی دیدگاه‌هایش تا اندازه‌ای با تجربه‌های عارفان یکسان بود. او عرفان، "دانش بی‌واسطه" یا الهام شده را به شدت باور داشت. عرفان تنها با درک درونی سروکار دارد و به آنچه بیرون از انسان می‌گذرد کاری ندارد؛ اما دانش از دیدگاه‌هایی درباره جهان برخوردار است. حتی اگر این دیدگاه‌ها کاملاً مادی‌گرایانه باشند. اشتاینر به طبیعت روحانی اندیشیدن توجه کرد؛ بنابراین توانست دیدگاهی را مطرح کند که به دنیای روحانی، همان‌طور نگاه کند که علوم طبیعی به دنیای مادی می‌پردازند. به این ترتیب، اشتاینر فلسفه‌اش را به‌عنوان نتیجه "مشاهده خود بر اساس شیوه‌های اندیشه در علوم طبیعی" عنوان کرد (Grunelius, 2014). او نخستین بار دیدگاهش را در رساله دکترای خود به نام "دانش و حقیقت" مطرح کرد. زیر عنوان این رساله، "پیش درآمدی بر فلسفه آزادی" نام داشت. "فلسفه آزادی" در سال ۱۸۹۴ منتشر شد و دستاورد کوشش‌های اشتاینر در برابر چشم جهان قرار گرفت. آنچه از بازخورد این کتاب به اشتاینر رسید، او را ناامید کرد. دیدگاه او به‌خوبی درک نشده بود. این بازخورد، چشم‌انداز خوبی را از زمانه‌ای که در آن می‌زیست و فلسفه او نمایان کرد، اما اشتاینر که پایه استواری برای دانش روح، بنیان گذاشته بود، می‌خواست تا پژوهش‌هایش را بدون خویشتن‌داری دنبال کند. فلسفه آزادی اشتاینر پاسخی بود برای شکافتن رازهایی که تا آن زمان زندگی‌اش را در بر گرفته بودند. در این هنگام بود که بینش انسان‌نگر او، ثمره‌ای تازه و کاربردی داد. از آموزش و کشاورزی گرفته تا درمان و پزشکی. اشتاینر پس از چند سال کار شدید دیگر به‌عنوان رهبر یک جنبش جهانی، دانشی تازه آفرید. دانشی که فلسفه انسان نام دارد و به روی هر انسان مشتاقی برای جستجو و گسترش آنچه اشتاینر آغاز کرد، گشوده است. راهی که با تلاش برای رسیدن به آزادی درون، آغاز شد و به فلسفه آزادی رسید. او در سال ۱۹۲۵ از دنیا رفت (Robert, Todd, Carroll, 2009). از آنجا که تاکنون بیش از ۲۰۰۰ مدرسه والدورف در سراسر جهان و بیش از

یابد. او معتقد به آموزش سه‌بعدی بود و آموزش سه‌بعدی یک انسان شامل آموزش روح، جسم و روان است. برای پرورش روح باید قدرت تفکر، احساس و اراده دانش‌آموز را گسترش داد و برای ایجاد تعادل باید مغز، قلب و دست او را آموزش داد. اصول فلسفه آموزشی برنامه درسی مدارس والدورف عبارت است از:

۱. از آنجا که انسان‌ها متفاوت‌اند، نمی‌توان همه را مشابه آموزش داد.
۲. باید امکاناتی فراهم شود که هر کودک با آزادی، میل به یادگیری داشته باشد.
۳. آموزش نباید تحت تأثیر نرم‌های اجتماعی قرار گیرد بلکه آن را باید با توجه به نیازهای کودک و نوع پیشرفت او برنامه‌ریزی کرد.
۴. آموزش باید کنجکاوای کودک را برانگیزد و قدرت ابتکار دانش‌آموز را رشد و گسترش دهد.
۵. آموزش باید همراه با انضباط و احترام باشد.
۶. یادگیری باید با عمل همراه باشد، با این روش آموزش زنده و فعال می‌ماند.
۷. دانش‌آموزان طوری آموزش ببینند که مهارت‌های درونی‌شان گسترش یافته و آموخته‌هایشان تا بزرگسالی باقی بماند.

عناصر برنامه درسی مدرسه والدورف

هدف اصلی در مدرسه والدورف این است که زندگی طبیعی و روحانی کودکان حفظ شده و توسعه یابد. از آنجا که انسان‌ها متفاوت‌اند نمی‌توان همه را مشابه آموزش داد به همین دلیل باید امکاناتی فراهم گردد که هر کودک با علاقه به یادگیری پردازد. باید کنجکاوای کودک برانگیخته شود و قدرت خلاقیت دانش‌آموز گسترش یابد. یادگیری دروس باید عملی باشد. دانش‌آموزان باید طوری آموزش ببینند که مهارت‌های درونی‌شان گسترش یابد.

در برنامه درسی والدورف یادگیری دو زبان خارجی یکی انگلیسی و دیگری روسی یا فرانسه در نظر گرفته شده است که بستگی به مدیریت مدرسه دارد.

و تقلیل داده‌ها نیز، از راهبرد خلاصه‌سازی و برچسب‌گذاری اطلاعات استفاده شده است. سپس نتایج به دست آمده از اطلاعات خلاصه شده و کدگذاری شده، در ذیل پرسش‌های مربوطه، مورد تحلیل قرار گرفته است.

یافته‌های پژوهش

مبانی و اصول فلسفه آموزشی مدارس والدورف

فلسفه آموزشی برنامه درسی مدارس والدورف به اصول و مبانی روان‌شناسی گشتالت بسیار نزدیک است. اشتاینر بیش از هر چیزی به هماهنگی روح، جسم و روان کودکان توجه داشت. در دیدگاه او تجربه هر کودک و کار مستقیمی که او انجام می‌دهد، جایگاه ویژه‌ای دارد چرا که بر اساس همین تجربه‌هاست که کودک می‌تواند دنیای خود را بهتر کشف کند و بشناسد. تجربه این امکان را می‌دهد تا کودک بتواند بیشتر وارد کار و عمل شود و از سوی دیگر عمل بیشتر، تجربه‌های کودک را افزایش می‌دهد. در این دیدگاه، تعلیم و تربیت فقط بر عهده معلم، مربی یا والدین نیست بلکه کودک نیز در فرآیند آموزش سهیم است، یعنی کودک به شیوه‌های مختلف ترغیب می‌شود تا خواسته‌های معقول خود را بیان کند. از همین روی در این فلسفه آموزشی هر فرد بماهو فرد مورد توجه قرار می‌گیرد و از آنجایی که انسان‌ها هر یک از دیگری متفاوت‌اند، در نتیجه نمی‌توان همه را به یک شیوه آموزش داد. از نظر او لازمه رشد کودک، پرداختن به بخش جسمانی و زیستی وی است. به همین دلیل تغذیه خوب، ورزش مناسب، بازی‌های متنوع، فعالیت‌های آزاد و هر آنچه بتواند جسم و جان کودک را توانمندتر و سالم‌تر کند، ارزشمندتر است. در مدارس والدورف به‌جای آنکه کودکان در فضای بسته مشغول خواندن و انجام فعالیت‌های مشخص باشند، بیشتر مشغول بازی، کار و فعالیت‌های آزادند (Tyrning, Tides, Jennifer, Gidley, 2008). نکته دیگری که اشتاینر بسیار بر آن تأکید داشت آموزش توأم با آزادی و تنوع بود تا از این طریق کنجکاوای کودک تحریک شده و قدرت ابتکار وی رشد و گسترش

مناسبت‌های هر فصل سال تغییر می‌کنند. شیوه دیگر این است که آموزگار می‌کوشد تا توانایی تخیل کودکان را بر اساس سن آنها پرورش دهد. او این کار را با گفتن قصه و ترتیب دادن بازی آزاد انجام می‌دهد. آموزگار قصه‌ها را با دقت بسیار برمی‌گزیند. بازی‌های آزاد یا تخیلی هم به این ترتیب هستند که کودکان سناریوهایی را که خودشان می‌سازند بازی می‌کنند. این بازی‌ها، به کودکان کمک می‌کنند تا زندگی را از نمودهای گوناگون و به شکل عمیق‌تر تجربه کنند. اسباب‌بازی‌های کودکان هم از مواد طبیعی ساخته می‌شوند. میوه‌های درخت کاج، چوب، پنبه، ابریشم، صدف‌ها، سنگ‌ها و دیگر ابزار طبیعی در بازی‌ها به کار می‌روند. این مواد طبیعی را کودکان خود گردآورده‌اند، هم با آنها بازی می‌کنند و هم برای زیبا کردن اتاق از آنها استفاده می‌کنند. تکرار و ترتیب، یکپارچگی حس‌ها، هماهنگی بین چشم و دست‌ها، تجربه زیبایی‌های زبان و دیگر مهارت‌های لازم برای شکل گرفتن پایه‌های رشد تحصیلی در مهدکودک پرورش داده می‌شوند. در این فضای طبیعی، دوست‌داشتنی و خلاق، کودکان با فعالیت‌ها و ساختاری روبه‌رو هستند که به آنها کمک می‌کند برای ورود به مدرسه آماده شوند.

برنامه درسی در روش والدورف، گسترده و همه‌جانبه است و به‌گونه‌ای تنظیم شده که به نیازهای کودکان در سه دوره رشد پاسخ دهد: مهدکودک و پیش‌دبستانی از تولد تا ۷ سالگی، ابتدایی از ۷ تا ۱۴ سالگی و متوسطه از ۱۴ تا ۲۱ سالگی. دوره آموزشی والدورف ۱۲ سال است که شامل هشت سال دوره ابتدایی و ۴ سال دوره متوسطه است. در مدارس والدورف کودکان پسر و دختر به‌صورت مختلط تحصیل می‌کنند. همه دانش‌آموزان از کلاس اول تا کلاس دوازدهم یعنی پایان دوران تحصیلی با هم می‌مانند و بدین ترتیب تشکیل یک گروه اجتماعی ثابت را می‌دهند. در این برنامه درسی هر روز دو ساعت اول به دروس اصلی اختصاص دارد در این دو ساعت یک موضوع به مدت سه هفته تدریس می‌شود، برای مثال سه هفته هر روز ریاضی، سه هفته بعد ادبیات

دانش‌آموزان هم‌زمان با دروس تئوری، برنامه کارهای عملی دارند. به این ترتیب که دختر و پسر، برنامه یادگیری عملی مشابهی مانند خیاطی، بافتنی، باغبانی، نقاشی، طراحی، جنگل‌بانی، مجسمه‌سازی، نجاری و جوشکاری همراه با ورزش و موسیقی دارند. این برنامه آموزشی باعث می‌شود که تمام استعدادها و توانایی کودکان هماهنگ رشد و گسترش یابد. مدارس والدورف وابستگی به هیچ مذهبی ندارند، در ابتدا این والدین هستند که تصمیم می‌گیرند فرزندشان در کدام کلاس دینی شرکت کند ولی بعد از دوران ابتدایی و در آغاز دوره متوسطه این خود نوجوان است که تصمیم می‌گیرد در کدام کلاس دینی شرکت کند. در این زمینه مشاوران به‌خوبی کمک می‌کنند (Association of Waldorf Schools of North America, 2014).

بر اساس روش آموزشی اشتاینر، کودکانی که سریع‌تر یاد می‌گیرند، به کودکانی که سخت‌تر یاد می‌گیرند؛ کمک می‌کنند و کودکانی که خیلی سریع هستند، معلم را وادار می‌کنند که از حداکثر توانایی خودش برای پاسخ به سؤالات آنها استفاده کند. در این مدارس نتیجه کار مورد توجه نیست بلکه بیشتر چگونگی انجام کار، تجربه‌آموزی در کارهای عملی، شناخت توانایی و استعدادها و هنری و سازندگی دانش‌آموز اهمیت دارد. نخستین کاری که یک آموزگار کودکان خردسال، در مدرسه والدورف، انجام می‌دهد، ساختن محیطی گرم و صمیمی مانند خانه برای کودکان است. محیط مهدکودک و پیش‌دبستانی والدورف امن و حمایت‌کننده است و همه چیز در یک روند تکراری و منظم به پیش می‌رود. در چنین محیطی، آموزگار والدورف، با کمک دو شیوه اصلی به نیازهای رشد کودکان پاسخ می‌دهد. یکی این‌که آموزگار فعالیت‌های روزانه خانگی، عملی و هنرمندانه‌ای را برای کودکان ترتیب می‌دهد. فعالیت‌هایی که کودکان به‌سادگی می‌توانند آنها را تقلید کنند. کارهایی مانند پختن، نقاشی کردن، باغبانی کردن و ساختن کار دستی. این فعالیت‌ها، بسته به تغییر چهره طبیعت و جشن‌ها و

به‌طور دائم با آنها در میان می‌گذارد. بدین ترتیب وی مطمئن می‌شود که کودک در حال یادگیری است و به او می‌فهماند که یادگیری پدیده‌ای طولانی‌مدت است. برای آشنایی و تدریس در مدارس والدورف معلمان باید در یک دوره چهارساله با سیستم و روش آموزشی والدورف آشنا شوند و یا در دوره‌های آموزشی در حین کار شرکت کنند زیرا معلمی که هشت سال دانش‌آموزان را همراهی می‌کند باید آشنایی کامل با دروس مختلف داشته باشد. در این سیستم، معلمان عمداً به هنگام تدریس همه موضوع را توضیح نمی‌دهند؛ این عمل دانش‌آموز را وادار به فکر می‌کند. اشتاینر معتقد بود که دانش‌آموز بعد از یک شب خواب راحت، سوالات زیادی برای پیش می‌آید که همه را می‌تواند روز بعد مطرح کند.

دروس غیر اصلی مثل زبان خارجی، ورزش، علم دینی و کارهای دستی توسط معلمین متخصص هر رشته تدریس می‌شوند. تکیه این روش چه در دوره ابتدایی و چه متوسطه فقط اختصاص به آموزش دانش نیست بلکه توجه بیشتر به یادگیری از زندگی واقعی است تا آموزش با شادی و علاقه همراه باشد و ضمناً درس‌های عملی چنان برنامه‌ریزی شده که دانش‌آموزان با علاقه‌ای که به انجام هر کار عملی دارند به مرور در آن کار مهارت پیدا می‌کنند. بعد از کلاس هشتم به جای برنامه‌کاردستی باید دانش‌آموزان در دوره‌های کارآموزی متفاوت شرکت کنند. مثلاً در سازمان‌های کشاورزی، جنگل‌داری و یا سازمان‌های خدمات اجتماعی. بدین ترتیب دانش‌آموز با مشاغل مختلف از نزدیک آشنا می‌شود ولی هدف از این کارآموزی پیدا کردن شغل نیست بلکه هدف گسترش توانایی‌های فردی دانش‌آموزان با دنیای خارج از مدرسه و اجتماع است.

بحث و نتیجه‌گیری

مدرسه والدورف یک مدرسه کاملاً ساده و ابتدایی با حداقل امکانات است که با پشتوانه فکری و فلسفی تأسیس می‌شود. مؤسس آن فردی معتقد به آزادی آموزش و یادگیری است و با تمام تلاش و باور به

و به ترتیب سایر دروس اصلی تدریس می‌شود. به این صورت دانش‌آموز می‌تواند دقیق‌تر و عمیق‌تر محاسبه کند یا بنویسد و آنها به اندازه کافی وقت دارند تا تمرین کنند. در سیستم آموزشی والدورف دانش‌آموزان با فناوری اطلاعات و ارتباطات زمان خود آشنا می‌شوند. امروزه در مدارس والدورف شیوه استفاده و آشنایی با این فناوری، قسمتی از برنامه‌های آموزشی را تشکیل می‌دهد (Larsson, Abigail L, Alan J. Daly, and Carol VanVooren, 2012).

در مدارس والدورف از دوران ابتدایی تا اواسط دوره متوسطه از دادن نمره خودداری می‌شود، ولی معلمین همه کارهای دانش‌آموزان را با دقت تصحیح و اشتباهات آنان را گوشزد می‌کنند و در کارنامه دقیق و کامل در مورد توانایی‌های دانش‌آموز و چگونگی پیشرفت فردی و نحوه یادگیری دانش‌آموز گزارشی نوشته می‌شود. در این روش آموزشی هیچ دانش‌آموزی مردود نمی‌شود.

معلمان مدارس والدورف

نقش معلم در مدارس والدورف بسیار مهم است. در دوره‌های اولیه و مقدماتی مدارس والدورف، معلم از پایه اول تا هشتم همراه کودکان است و پیشرفت آنها را مشاهده می‌کند. در این حالت معلم می‌تواند در طول سالیان، میزان پیشرفت هر کودک را تعیین کند و موضوع آموزشی و روش خود را با نیازها و توانایی‌های او منطبق کند. در این هشت سال یک معلم تمام دروس اصلی را تدریس می‌کند؛ بنابراین او فرصت کافی دارد تا تک‌تک دانش‌آموزان را به‌خوبی بشناسد و نقاط ضعف و قوت آنها را تشخیص دهد و به همین دلیل می‌تواند در برنامه‌ریزی تدریس دروس اصلی به این نکات توجه کند. نکته دیگر، اشتیاق و تعهد بسیار آموزگاران است که در چهره و فعالیت آنها دیده می‌شود. این آموزگاران، به تک‌تک دانش‌آموزان خود به چشم شخصیت‌های یکتا نگاه می‌کنند (Claudia M. Lenart, 2011).

معلم هر چند نمره‌ای به دانش‌آموزان نمی‌دهد ولی به دقت، وضعیت آنان را تحت نظر گرفته و نکات بسیاری را

Sector Using Online Sources. Current Issues in Education 15:3.

Jennifer, Gidley. Turning Tides. (2008). **Overview of all Australian academic studies of Steiner education and Steiner philosophy: Creating Dialogue between Rudolf Steiner and 21st Century Academic Discourses.**

Ida, Doberman. (2013). **Learning From Rudolf Steiner: The Relevance of Waldorf Education for Urban Public School Reform.**

Jeffrey's, Bronwyn. (2005). **Steiner schools' could help all.** BBC News Report on British government-funded study on Waldorf education in the UK.

Howard, Susan. (2012). **The Essentials of Waldorf Early Childhood Education.** published in Gateways, the newsletter of the Waldorf Early Childhood Association of North America.

Maggie, Dons. (2012). **Cincinnati Enquirer Waldorf goes against school grain.**

Richard, Garner. (2012). **Who was Rudolf Steiner and what were his revolutionary teaching ideas?**, Education Editor, The Independent.

Robert, Todd, Carroll. (2009). **Rudolf Steiner (1861–1925)**, editor of The Skeptics Dictionary.

نظریاتش مدرسه را به جریان می‌اندازد. از آنجا که تفکری استوار و محکم پشت این مدرسه وجود داشت، بعد از مرگ اشتاینر مؤسس مدرسه والدورف، این مدرسه در سرتاسر جهان گسترش پیدا می‌کند و اکثر نظام‌های آموزشی پیشرفته جهان با علاقه اقدام به تأسیس آن می‌کنند به گونه‌ای که در حال حاضر نزدیک به ۶۰۰ مدرسه والدورف در آلمان فعالیت می‌کنند. نکته مهم این که این مدرسه از سوی آموزش و پرورش ایالت‌های مختلف آلمان به رسمیت شناخته شده و از هر جهت پشتیبانی می‌شود. انتظار می‌رود مراکز و مدارسی که به تأسی از مدارس موفق جهان، در ایران تأسیس و راه‌اندازی می‌شود، بر بنیاد فلسفه آموزشی روشنی بنیاد گذاشته شود و مؤسسان و کارکنان این گونه مدارس با علم و آگاهی از فلسفه آموزشی مدرسه، به فعالیت‌های آموزشی و پرورشی بپردازند؛ بنابراین اولین شرط خلق و ایجاد یک مدرسه موفق آن است که متصدیانش افرادی معتقد به فلسفه آموزشی باشند و در به ثمر رسیدن فلسفه و ایده‌های آموزشی، برنامه‌های درسی مناسب را طراحی، تدوین و اجرا کنند.

منابع

Association of Waldorf Schools of North America. (2014). **Study of Waldorf graduates in the USA**, Part I, Part II.

Bray, Mark et al. (2010). **Comparative Education Resrach: Approaches and Methods.** Hong Kong: Springer.

Claudia M. Lenart. (2011). **Waldorf Succeeds in Public Schools. Conscious Choice.**

Chicane, Beckner. (2005). **Schooled in spirituality.** Sacramento News and Review.

Elizabeth, Daniels and Carmen, Gamper. (2011). **The Yin and Yang of Waldorf and Montessori in Early Childhood Education** "(comparison of the two systems). *Common Ground* part 1, part 2.

Grunelius, Elizabeth. (2014) **Early Childhood Education and the Waldorf School Plan**, Rudolf Steiner College Press.

Larsson, Abigail L, Alan J. Daly, and Carol VanVooren. (2012). **Twenty Years and Counting: A Look at Waldorf in the Public**